

Nulmeting evaluatie cameratoezicht binnenstad Amsterdam

Wallen en Nieuwendijkkwartier

Amsterdam, 5 maart 2004

Sander Flight

Met medewerking van:

Yvonne van Heerwaarden

O+ S, het Amsterdamse bureau voor onderzoek en statistiek

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Cameratoezicht in Amsterdam	3
1.2	Opzet evaluatie	3
1.3	Leeswijzer	5
2	Beschrijving project	6
2.1	Gebieden	6
2.2	Techniek	7
2.3	Organisatie	8
2.4	Operationeel	8
2.5	Kosten	8
2.6	Aanbevelingen	9
3	Eerste resultaten	10
3.1	Inleiding	10
3.2	Veldwerk en respons	10
3.3	Veiligheidsbeleving	11
3.4	Verwacht effect cameratoezicht op veiligheidsgevoel	13
3.5	Slachtofferschap criminaliteit en overlast volgens enquêtes	14
3.6	Opvattingen over cameratoezicht	15
3.7	Ondernemers	18
3.8	Afsluitend	18
4	Verplaatsing	19
4.1	Verplaatsing door cameratoezicht – ander onderzoek	19
4.2	Gevoelens van onveiligheid	20
4.3	Feitelijk slachtofferschap	21
4.4	Opvattingen over cameratoezicht	22
4.5	Opvattingen van ondernemers over cameratoezicht	24
	Bijlage	
Bijlage 1	Literatuur	26

1 Inleiding

1.1 Cameratoezicht in Amsterdam

Cameratoezicht heeft de afgelopen jaren zijn intrede gedaan in het Nederlandse publieke domein. Ook in de gemeente Amsterdam wordt cameratoezicht ingezet om de veiligheid op straat te vergroten. In het winkelgebied Kraaiennest in Amsterdam Zuidoost hangen al sinds 1999 camera's. Daarna volgden twee pleinen in het stadsdeel Slotervaart-Overtoomse Veld: het August Allebéplein (2000) en het Belgiëplein (2001). In 2004 worden ook twee lokaties in de Amsterdamse binnenstad (Wallen en Nieuwendijkkwartier) voorzien van cameratoezicht.

Onafhankelijk onderzoeks- en adviesbureau DSP-groep evalueert deze projecten voor de gemeenteraad. Het was eigenlijk de bedoeling alles in één grote evaluatie te onderzoeken en in 2002 het eindrapport op te leveren. Maar het project in de binnenstad liep vertraging op en daarom is besloten de evaluatie in twee delen te knippen: de eerste drie projecten in Amsterdam West en Zuidoost zijn apart geëvalueerd en hierover is een zelfstandig rapport¹ verschenen in 2003.

De twee projecten in de binnenstad worden apart geëvalueerd en het eerste concrete resultaat daarvan heeft u nu in handen. In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van de nulmeting. Het belangrijkste onderdeel daarvan wordt gevormd door de enquêtes die zijn gehouden onder in totaal 970 bewoners, bezoekers en ondernemers in de twee cameragebieden. Dezelfde vragenlijsten zullen over een jaar worden afgenomen onder een 'verse' steekproef, om te bepalen wat de effecten van cameratoezicht zijn. In dit eerste rapport kunnen dus nog geen conclusies worden getrokken over de effecten van cameratoezicht, maar het rapport geeft weer wat de uitgangssituatie is.

Tevens wordt een korte beschrijving gegeven van de projecten. Daarnaast wordt ingegaan op de mogelijkheid van verplaatsing van criminaliteit en overlast als gevolg van cameratoezicht. Dat gedeelte van de evaluatie is op verzoek van het Stadsdeel Centrum toegevoegd aan de 'standaardevaluatie' zoals die in opdracht van de centrale stad wordt uitgevoerd.

1.2 Opzet evaluatie

Alle projecten met cameratoezicht in Amsterdam worden geëvalueerd volgens dezelfde methodiek. Deze is al toegepast op het August Allebéplein, het Belgiëplein en in het Kraaiennest in Zuidoost.

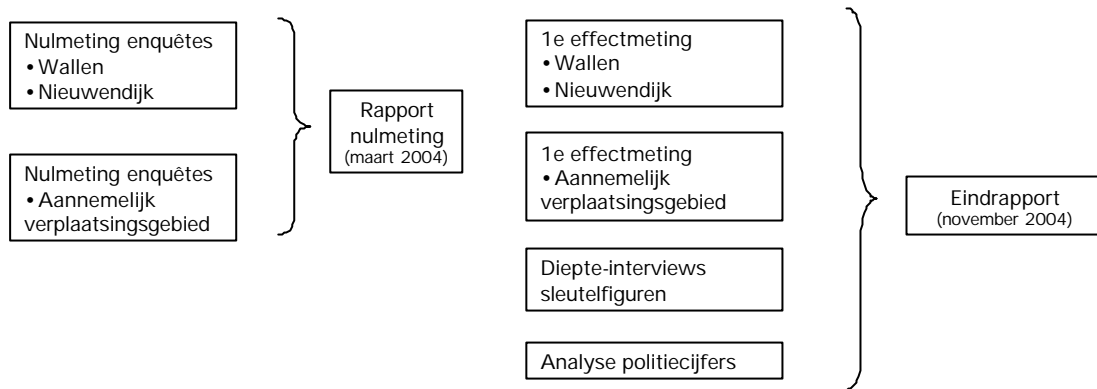
Effectevaluatie

Om het effect van cameratoezicht te kunnen bepalen, moet een tamelijk complexe studie worden verricht. Er zijn namelijk veel factoren waarmee rekening moet worden gehouden om duidelijk te krijgen wat het zuivere effect is van cameratoezicht. Een belangrijke factor die het zicht kan vertroebelen is bijvoorbeeld dat cameratoezicht tegelijk met andere maatregelen wordt ingezet. Het is bij een pakket aan maatregelen bijzonder moeilijk, zo niet on-

Noot 1 S. Flight en Y. van Heerwaarden, *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam—effectmeting August Allebéplein, Belgiëplein en Kraaiennest*, DSP-groep (2003).

mogelijk, om achteraf vast te stellen wat het effect van elke afzonderlijke maatregel is geweest. Een andere complicerende factor is dat cameratoezicht kan leiden tot verplaatsing van overlast en criminaliteit naar gebieden waar geen camera's hangen. Bij een onderzoek naar het effect van cameratoezicht moet daar uiteraard rekening mee worden gehouden.

Schema 1 **Opzet evaluatie cameratoezicht Amsterdam Centrum**

Zoals gezegd worden er in twee rondes enquêtes gehouden: een nulmeting voordat de camera's worden opgehangen (juni 2003) en een effectmeting precies na een jaar (juni 2004). Omdat de evaluatie input moet leveren voor de discussie over de begroting van 2005, moet al het eindrapport al in november 2004 gereed zijn. Dat betekent dat de 1^e effectmeting al in juni 2004 moet worden gehouden, terwijl de camera's dan nog maar vier maanden operationeel zijn. Om die reden wordt momenteel nagedacht over de vraag of het mogelijk is in juni 2005 een 2^e effectmeting te houden.

Daar komt nog bij dat uit een evaluatie van cameratoezicht in de binnenstad van Groningen² naar voren kwam, dat een periode van een jaar wellicht te kort is om alle effecten van cameratoezicht vast te stellen. Na twee jaar bleken bepaalde schokeffecten weer te zijn verdwenen, terwijl andere effecten pas na twee jaar echt duidelijk werden.

Verplaatsing

Op verzoek van het Stadsdeel Centrum wordt aanvullend onderzoek gedaan naar verplaatsing van overlast en criminaliteit. Hiervoor is in overleg met politie en stadsdeel een 'aannemelijk verplaatsingsgebied' uitgekozen. In het hoofdstuk over verplaatsing wordt het gebied exact omschreven. Eigenlijk wordt in dit gebied exact hetzelfde onderzoek uitgevoerd als op de cameralocaties zelf. Er worden enquêtes gehouden onder bewoners, bezoekers en ondernemers. Tevens worden er diepte-interviews gehouden met allerlei betrokkenen en worden er politiecijfers opgevraagd. Om goed te kunnen vergelijken hoe de situatie voor cameratoezicht en daarna was, is ook hier een nulmeting en een effectmeting. Deze onderzoeken worden uitgevoerd tegelijk met het onderzoek op de cameralocaties.

Noot 2 *Evaluatie cameratoezicht Groningen – tussenrapportage*, IntraVal, 2001.

Politiecijfers

Naast de enquêtes vindt, zoals gezegd, een analyse van politiecijfers plaats. Daarbij worden, met het oog op vergelijkbaarheid, dezelfde onderzoeksperiodes als in de enquêtes gekozen. Er komt dus ook een nulmeting en een effectmeting. Er worden cijfers opgevraagd voor de camerolocaties en voor eventuele verplaatsingslocaties. Om te kunnen corrigeren voor algemene trends worden ook de cijfers voor het wijkteam, het district en het hele korps opgevraagd. Deze gegevens zullen in één keer worden opgevraagd en geanalyseerd voor de eindrapport.

In dit rapport staan nog geen politiecijfers.

Procesevaluatie

Naast de effectevaluatie wordt een procesevaluatie uitgevoerd. Deze richt zich op de beleidsmatige gang van zaken. Welke personen of instanties hebben op welk moment welke rol gespeeld bij de invoering van cameratoezicht? De procesevaluatie is qua opzet minder complex dan de effectevaluatie, maar minstens zo belangrijk voor het eindoordeel over cameratoezicht. Het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat cameratoezicht op zich wel een goed middel is, maar dat de experimenten niet optimaal georganiseerd zijn. Wellicht zijn er bestuurlijke, juridische of organisatorische problemen die ervoor zorgen dat de camera's niet het gewenste effect hebben. De procesevaluatie zal hier inzicht in geven.

1.3 Leeswijzer

In het tweede hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van het project in de binnenstad. In het derde hoofdstuk worden de uitkomsten gepresenteerd van de enquêtes die zijn gehouden onder bewoners, passanten en ondernemers. Zij hebben vragen beantwoord over veiligheid en een aantal aspecten van cameratoezicht.

In hoofdstuk vier gaat het over de vraag of cameratoezicht leidt tot verplaatsingseffecten. Omdat nog geen effectmeting is gehouden kan alleen een inleiding op het onderwerp worden gegeven. Kort wordt ingegaan op eerder onderzoek over het onderwerp en daarna komen de resultaten uit de eerste meting van de enquête aan de orde.

Het rapport wordt afgesloten met een literatuurlijst.

2 Beschrijving project

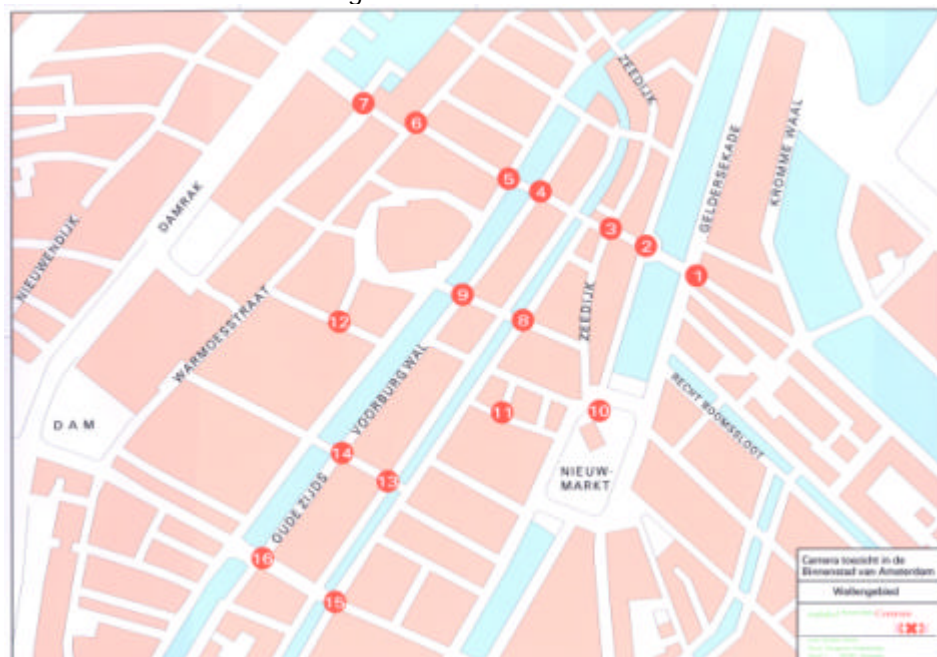
2.1 Gebieden

In het Stadsdeel Centrum gaat het eigenlijk om één project op twee locaties: het Nieuwendijkkwartier en het Wallengebied. De gebieden grenzen niet aan elkaar, maar de gekozen techniek is identiek en de beelden worden op dezelfde plek uitgekeken en bewaard. Alle protocollen en reglementen zijn van toepassing op beide locaties.

Wallengebied

In het Wallengebied worden 16 camera's opgehangen. Zeven van deze camera's worden opgehangen in het noordelijke deel van de Wallen en bestrijken de oost-west as van het Damrak naar de Geldersekaade. Camera's hangen in de Oude Brugsteeg, Lange Niezel, Korte Niezel, (Korte) Stormsteeg en het eerste stukje van de Binnen Bantammerstraat. Verder komen er camera's op de Oudezijds Voorburgwal en de Oudezijds Achterburgwal (elk 3 camera's). Het gebied wordt voltooid met een camera op de Nieuwmarkt, in de Bloedstraat en in de St. Annenstraat. Borden wijzen de bezoekers op de aanwezigheid van cameratoezicht.

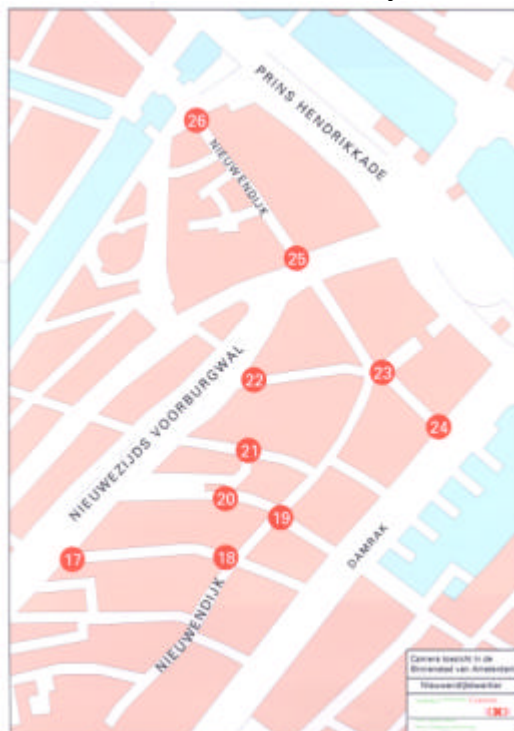
Figuur 2.1 Locaties 16 camera's Wallengebied

Nieuwendijk

In het Nieuwendijkkwartier worden in totaal tien camera's opgehangen verspreid over het gebied. Ook hier gaat het om PTZ-camera's. Vijf van de tien camera's worden in de Nieuwendijk zelf opgehangen – de rest in zijstraten. De Haringpakkerssteeg, Nieuwezijds Armsteeg, St. Jacobsstraat, Nieuwezijds Kolksteeg en Dirk van Hasseltssteeg krijgen elk één camera.

Figuur 2.2 Locaties 10 camera's Nieuwendijkkwartier

2.2 Techniek

In beide gebieden worden zogenaamde pan-tilt-zoom (PTZ) camera's opgehangen. Dergelijke camera's kunnen draaien, kantelen en inzoomen. Dat betekent dat het aantal camera's beduidend lager kan zijn dan wanneer alleen met vaste camera's gewerkt zou worden.

Afbeelding 2.1 Een Pan-Tilt-Zoom camera

Gekozen is geen nieuw glasvezelnetwerk aan te leggen, maar gebruik te maken van bestaande koperen coaxkabels. Dat was beduidend goedkoper, de straten in het gebied hoefden nauwelijks open, omdat de leidingen al voor 90% aanwezig waren.

Er zijn vier beeldschermen waarop de 26 camera's afwisselend worden weergegeven op basis van zogenaamde preset-instellingen, maar het is mogelijk een bepaalde camera continu te bekijken. Toezichthouders kunnen de beweegbare camera's vanuit de toezichtruimte zelf bedienen. Beelden worden digitaal opgenomen op een hard-disk, drie dagen bewaard en daarna overschreven. Als een ernstig delict wordt gepleegd, kunnen de beelden langer bewaard worden maar het beheer van de beelden ligt dan bij de politie.

2.3 Organisatie

De beelden worden iedere dag live van 19:00 tot 03:00 uur bekeken door toezichthouders van de Dienst Stadstoezicht. De dagelijkse leiding is in handen van de gebiedscoördinator stadstoezicht en de wachtcommandant van de politie. De medewerkers van Stadstoezicht staan onder regie van de politie en krijgen elke dag een briefing met speerpunten. Het stadsdeelbestuur is verantwoordelijk voor cameratoezicht in de openbare ruimte – toezicht op het publieke gebied staat voorop.

Bij een incident alarmeren de toezichthouders de wachtcommandant van bureau Beursstraat of Nieuwendijk. Zij kunnen de beelden doorsturen naar de plottafel van de politie, waarna de politie zelf de besturing van het systeem kan overnemen. Het systeem zal nog worden aangesloten op het beleidscentrum in het Stadhuis.

Personen die zijn geregistreerd hebben recht op inzage in de beelden.

2.4 Operationeel

De camera's en de informatieborden zijn opgehangen in de tweede helft van januari 2004. De maand februari is gebruikt voor het aansluiten van de camera's op de toezichtruimte in het politiebureau Beursstraat en het testen van de verbindingen. De opleiding van de toezichthouders van de dienst Stadstoezicht is gestart op maandag 1 maart 2004 en vanaf die dag is het cameratoezicht officieel operationeel. Overigens heeft de politie ook al in de aanloopfase incidenteel gebruik gemaakt van de mogelijkheid opgenomen beelden terug te kijken naar aanleiding van incidenten.

2.5 Kosten

De investeringskosten van het project bedroegen € 650.000,= inclusief BTW, terwijl € 843.000,= was gebudgetteerd. De jaarlijkse beheerskosten, inclusief personele inzet, bedragen € 375.000,= (budget voor 2 jaar was € 813.000,= oftewel € 406.500,= per jaar) inclusief personele kosten, kabelhuur en onderhoud.

Het project wordt gefinancierd uit het budget van het programma Aanpak Agressie & Geweld van de centrale stad (€ 1.338.000,=) en het budget vernieuwing Warmoesstraat en Nieuwendijk van het stadsdeel (€ 318.000,=).

2.6 Aanbevelingen

Op basis van de ervaringen bij de start van dit project, zijn de volgende aanbevelingen opgesteld door stadsdeel Centrum. Wellicht kunnen zij andere stadsdelen die cameratoezicht willen invoeren helpen bij het vermijden van valkuilen.

- 1 Richt een stuurgroep op met beslissers van stadsdeel, politie en justitie om knopen door te hakken en belangrijke besluiten voor het project te nemen (bijv. aanbesteding).
- 2 Verifieer altijd welk mandaat elke afgevaardigde heeft die in de projectgroep zit en zorg altijd dat hij voor dekking zorgt bij zijn meerdere, eventueel schriftelijk of via de stuurgroep. Dit geldt met name voor de politie.
- 3 Knip het proces op in planvorming en uitvoering, maar betrek de beheerders van de openbare ruimte ook in vroeg stadium bij de plannen. Om camera's op te hangen moeten soms speciale vergunningen worden verleend (monumenten) en zij hebben ervaring met het opbreken van straten.
- 4 Bedenk dat de planvorming op zich ook tijd en geld kost, want je hebt professionele adviseurs nodig.
- 5 Betrek de afdeling Openbare Orde en Veiligheid van de centrale stad bij plan en besluitvorming als de centrale stad meebetaalt. Hun invloed op politie en burgemeester is groot en zij hebben soms specifieke belangen die niet altijd bij de stadsdelen bekend zijn.
- 6 Zorg tijdig, maar in ieder geval bij het uitvoeringsproces voor een projectmanager die complexe projecten aan kan en bekend is met zowel bouwprojecten als projecten in de openbare ruimte.
- 7 Vergeet bij het project niet de beheerfase na de oplevering. Ook dan zijn er nog jarenlang kosten. Probeer het zoveel mogelijk uit te besteden.
- 8 Probeer de camera's, het systeem en de infrastructuur zoveel mogelijk te huren of in eigendom af te stoten, zodat je minimaal beheer hebt.

3 Eerste resultaten

3.1 Inleiding

De belangrijkste bron voor het vaststellen van de effecten van cameratoezicht zijn de enquêtes onder bewoners, bezoekers en ondernemers. Deze enquêtes worden gehouden in de twee cameragebieden en in het zogenaamde 'aannemelijke verplaatsingsgebied'. In de enquêtes zijn vragen gesteld over gevoelens van onveiligheid, feitelijke onveiligheid (slachtofferschap) en opvattingen over cameratoezicht. De vragenlijsten voor de drie groepen zijn vrijwel identiek om vergelijkingen mogelijk te maken. Een aantal extra vragen over het effect van cameratoezicht op de onderneming is toegevoegd aan de lijst voor ondernemers.

3.2 Veldwerk en respons

In totaal hebben voor deze nulmeting 970 personen een enquête ingevuld: 79 ondernemers (telefonisch), 423 bewoners (schriftelijk) en 468 bezoekers (straatinterviews).

Tabel 3.1 Aantal respondenten per groep per gebied

	Nieuwendijk	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	107	144	172
bezoekers	161	152	155
ondernemers	25	28	26

Bij het uitzetten van de enquêtes, het trekken van de steekproef van ondernemers en het interviewen op straat is gelet op een evenredige verdeling van mannen en vrouwen, verschillende leeftijdsgroepen en een juiste verhouding tussen autochtonen en allochtonen. Hiervoor zijn verschillende maatregelen genomen bij het trekken van de steekproeven en bij het daadwerkelijke veldwerk. De steekproeven zijn volledig willekeurig getrokken. Verder waren de bewoners- en bezoekersenquêtes beschikbaar in vier talen (Nederland, Engels, Turks en Arabisch) en bij de afname van straatinterviews hebben de enquêteurs gezorgd voor spreiding van de enquêtes over verschillende bevolkings- en leeftijdsgroepen.

De respons op de bewonersenquête was bevredigend: in totaal is ruim een derde (36%) van de verspreide enquêtes ingevuld teruggedonden. Dat is zelfs nog iets beter dan bij de andere onderzoeken naar cameratoezicht in Amsterdam (gemiddelde respons: 33%). De verhouding man/vrouw, allochtoon/autochtoon en verschillende leeftijden blijkt goed overeen te komen met de werkelijke verdeling in de samenstelling. De kans dat een selectief gedeelte van de bewoners heeft meegedaan aan dit onderzoek is dus klein.

Omdat van de bezoekers en de ondernemers niet bekend is hoe de populatie eruit ziet, kan de representativiteit van de steekproef niet worden beoordeeld. Globaal bekeken lijken ook deze steekproeven geen scheve vertegenwoordiging op te leveren. De bezoekers komen in meerderheid regelmatig in het gebied: een kwart is er voor het eerst. Winkelen is de meest genoemde reden voor het bezoek op elk van de locaties. Bij de ondernemers is meestal de

eigenaar of bedrijfsleider ondervraagd (60%). De rest van de interviews is met een medewerker gevoerd. De helft van de ondernemingen is van vóór 1991 (één op de tien zelfs van vóór 1950), de andere helft heeft zich in de afgelopen tien jaar in het gebied gevestigd.

3.3 Veiligheidsbeleving

De subjectieve kant van veiligheid, veiligheidsbeleving, is de laatste jaren steeds belangrijker aan het worden. Gevoelens van onveiligheid kunnen leiden tot vermijdingsgedrag (bijvoorbeeld ouderen die niet meer de straat op durven) en op die manier reële maatschappelijke consequenties hebben. Eén van de doelstellingen van cameratoezicht is dat mensen zich veiliger gaan voelen. In deze paragraaf wordt de startsituatie op de drie onderzoekslocaties weergegeven.

Algemene veiligheidsbeleving

Als eerste is gevraagd of men zich ooit wel eens op straat onveilig voelt en zo ja, hoe vaak. Het gaat hier dus niet om het gebied waar de camera's worden opgehangen, maar om een gevoel van onveiligheid in het algemeen.

Tabel 3.2 Gevoel van onveiligheid in het algemeen – 'Voelt u zich wel eens onveilig op straat?' (%)

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	81%	77%
bezoekers	53%	33%

Net als bij de eerdere Amsterdamse evaluaties van cameratoezicht, blijkt dat een ruime meerderheid van de bewoners zich onveilig voelt. Maar liefst 81 procent van de bewoners van de Nieuwendijk voelt zich ooit onveilig. Op de Wallen is dit 77 procent³. In de politieregio Amsterdam-Amstelland als geheel voelt 35 procent van de bewoners zich ooit onveilig⁴. Er mag wat deze gevoelens betreft van een problematische situatie worden gesproken in de cameragebieden.

Onder bezoekers spelen onveiligheidsgevoelens een veel minder grote rol: iets meer dan de helft van de bezoekers van de Nieuwendijk voelt zich wel eens onveilig (53%) en een derde (33%) van de bezoekers van de Wallen. Dit is wel een significant verschil tussen de twee gebieden.

Het feit dat bewoners zich onveiliger voelen dan bezoekers kwam ook al in de eerdere onderzoeken naar voren.

Veiligheidsbeleving in cameragebied

Hierboven ging het over de vraag of men zich *in het algemeen* wel eens onveilig voelt. Ook interessant is hoe veilig men zich voelt in de straten waar cameratoezicht ingezet zal worden.

Noot 3 Bij de tabellen in dit rapport worden geen significantietoetsen gerapporteerd. Om toch een indruk te geven van de betrouwbaarheid van de uitkomsten: er is geen significant verschil tussen de twee locaties als we kijken naar de bewoners (81% wijkt niet significant af van 77%). Bij de bezoekers is het verschil wel significant (53% is significant hoger dan 33% met een betrouwbaarheid van 99%).

Noot 4 *Politiemonitor Bevolking 2003.*

Tabel 3.3 Gevoel van onveiligheid in cameragebied – 'Voelt u zich wel eens onveilig in dit gebied?' (%)

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	83%	74%
bezoekers	30%	27%

De uitkomsten laten eenzelfde beeld zien als de algemene vraag naar onveiligheid: bewoners voelen zich in grote meerderheid onveilig en de bezoekers duidelijk minder. Maar liefst 83 procent van de bewoners van de Nieuwendijk voelt zich in de eigen buurt wel eens onveilig. Op de Wallen is dat iets minder, maar nog altijd hoog met 74 procent. De bezoekers voelen zich wederom een stuk veiliger. Op beide locaties geeft minder dan een derde aan zich daar ooit onveilig te voelen: 30 procent op de Nieuwendijk en 27 procent op de Wallen.

De uitkomst dat slechts een minderheid van de bezoekers zich wel eens onveilig voelt, is niet nieuw. Toch is het een opmerkelijk resultaat aangezien cameratoezicht onder andere gericht is op een veiliger gevoel onder bezoekers. Maar kennelijk valt het ook vóór het ophangen van de camera's wel mee met die angstgevoelens vergeleken met de bewoners en ondernemers. Overigens is het ook weer niet heel erg verrassend: deze mensen kiezen er immers zelf voor het gebied te bezoeken. Nieuw is dat het ook onder de bezoekers van de binnenstad meevalt met het gevoel van onveiligheid, vergeleken met bewoners en ondernemers.

Ondernemers

Aan de ondernemers zijn iets andere vragen gesteld, om ook hun gevoel van veiligheid in de winkel te kunnen peilen. De vragen luiden: "Hoe veilig voelt u zich in de winkel?" en "Hoe veilig voelt u zich op straat?".

Tabel 3.4 Gevoel van onveiligheid onder ondernemers – % dat zich wel eens onveilig voelt ⁵

	Nieuwendijk	Wallen
in de winkel	46%	39%
op straat in dit gebied	76%	68%

Het blijkt dat ondernemers zich in hun winkel veiliger voelen dan op straat. Toch voelt maar liefst de helft van de ondernemers op de Nieuwendijk zich wel eens onveilig in de eigen winkel (46%): een zorgwekkende uitkomst aangezien de eigen winkel toch een veilige plek zou moeten bieden. Voor dit onderzoek worden ook diepte-interviews met ondernemers gehouden. Hierover zal in het eindverslag worden gerapporteerd.

Vooral 's avonds en 's nachts

Gevoelens van onveiligheid spelen vooral 's avonds en 's nachts een rol: dit geldt op elke locatie, maar de Nieuwendijk wordt 's nachts het meest onveilig gevonden. Ongetwijfeld komt dit doordat hier 's nachts weinig mensen zijn: de aanwezigheid van andere mensen heeft een positief effect op de veiligheidsbeleving.

Noot 5 Het aantal ondervraagde ondernemers per locatie is 25. Dat maakt het twijfelachtig de uitkomsten in de vorm van percentages te presenteren, maar het is toch gedaan om de vergelijking met de bewoners en bezoekers mogelijk te maken. De lezer wordt echter gewezen op het feit dat deze percentages (ook in de volgende tabellen) alleen opgevat kunnen worden als globale indicaties van de mening van de ondernemers.

3.4 Verwacht effect cameratoezicht op veiligheidsgevoel

Eigenlijk kan pas na de effectmeting worden vastgesteld wat het echte effect is geweest van cameratoezicht op de veiligheidsbeleving. Dan wordt namelijk deze nulmeting vergeleken met de effectmeting. Maar in deze eerste enquête voor de nulmeting is al een 'indirecte' vraag gesteld over de verwachte effecten. Gevraagd is of de respondenten verwachten dat ze zich veiliger zullen gaan voelen als er cameratoezicht komt. Het antwoord op die vraag is niet meer dan een verwachting, maar daardoor niet minder interessant.

Tabel 3.5 Verwacht effect cameratoezicht op gevoel van veiligheid – % dat zich veiliger zegt te voelen door camera's

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	59%	46%
bezoekers	41%	45%
ondernemers	68%	52%

De helft van de respondenten verwacht zich veiliger te voelen als er cameratoezicht is. Dat is een iets positiever resultaat dan op de drie andere Amsterdamse locaties waar cameratoezicht is ingezet. Daar had ruim een derde positieve verwachtingen, overigens met aanzienlijke verschillen tussen de drie locaties en groepen respondenten.

Er is een groep respondenten die (nog) niet weet of ze zich veiliger gaan voelen door cameratoezicht. Bij de nulmeting op de drie andere locaties gold dat voor een aanzienlijk deel van alle ondervraagden, maar in de binnenstad kiest de meerderheid voor een inhoudelijk antwoord. Als alle respondenten samen worden genomen (bewoners, bezoekers en ondernemers), blijkt het totaaloordeel gematigd positief te zijn: 43 procent geeft aan zich veiliger te voelen met cameratoezicht, 25 procent denkt van niet. De rest (32%) weet het niet of staat er neutraal tegenover.

Bekendheid cameratoezicht

Een voorwaarde voor een effect van cameratoezicht is bekendheid: men moet weten dat de camera's er hangen. Een interessante vraag in dezen is in hoeverre het straatbeeld met de start van cameratoezicht in de openbare ruimte voor de burger echt zal veranderen. In de betreffende gebieden hangen namelijk al jaren tientallen, zo niet honderden bewakingscamera's die zichtbaar zijn vanaf de straat. Daar komt nog bij dat niet iedereen de camera's voor het project in de binnenstad als zodanig zal herkennen vanwege de ronde vorm.

Alleen door informatieborden op straat, gerichte communicatie via eigen of andere media en (succes-)verhalen volgend op de start van het project, mag verwacht worden dat de bekendheid zal verbeteren. Uit de evaluatie van de drie andere projecten in Amsterdam bleek dat communicatie over cameratoezicht tijdens het project steeds minder aandacht kreeg. Vaak bleef de informatievoorziening aan burgers beperkt tot een flyer die eenmalig werd verspreid onder alle omwonenden bij de start van het project. Wil men blijvend effect sorteren, dan zal voortdurend over cameratoezicht gecommuniceerd moeten worden. Bezoekers zijn uiteraard een doelgroep die zeer moeilijk te bereiken is: zij kunnen immers alleen 'op straat' geïnformeerd worden.

3.5 Slachtofferschap criminaliteit en overlast volgens enquêtes

Naast de hierboven besproken gevoelens van onveiligheid, gaat het bij veiligheid natuurlijk ook om de feitelijke kant van veiligheid: persoonlijk slachtofferschap van criminaliteit of overlast. Slachtofferschap wordt in dit onderzoek via twee bronnen in kaart gebracht: enquêtes en politiecijfers. Zoals gezegd, staan in dit verslag van de nulmeting alleen de uitkomsten van de enquêtes. De politiecijfers komen allemaal in het eindrapport te staan, maar dan ook opgesplitst voor de periode voorafgaand cameratoezicht en de periode daarna.

Totaal slachtofferschap

In de enquêtes is aan de respondenten gevraagd of zij in het cameratoezichtgebied ooit zelf het slachtoffer zijn geworden van een delict of een ander vervelend voorval. Aan de slachtoffers is vervolgens gevraagd of dat in de afgelopen twaalf maanden is gebeurd.

Tabel 3.6 Slachtoffer van criminaliteit of overlast (enquêtes) – % slachtoffers per locatie

	Nieuwendijk		Wallen	
	ooit	12 mnd	ooit	12 mnd
bewoners	51%	40%	63%	49%
bezoekers	22%	8%	10%	7%
ondernemers	48%	36%	44%	44%

In totaal is globaal de helft van de bewoners en ondernemers zelf *ooit* slachtoffer geworden van een vorm van criminaliteit of overlast. Bezoekers worden minder vaak slachtoffer; ongeveer één op de vijf (Nieuwendijk) tot één op de tien (Wallen) bezoekers is ooit slachtoffer geworden. In meer dan de helft van de gevallen is het incident in de 12 maanden voorafgaand aan de enquête (juni 2002 tot juni 2003) gebeurd.

Tussen de Nieuwendijk en de Wallen blijken geen grote verschillen in slachtofferschap te bestaan. Bewoners van de Wallen worden iets vaker slachtoffer van criminaliteit en overlast dan bewoners van de Nieuwendijk. Onder bezoekers is het andersom: voor hen is het op de Nieuwendijk juist iets riskanter: één op de vijf bezoekers is ooit slachtoffer geworden van criminaliteit of overlast, terwijl dit op de Wallen één op de tien bezoekers overkwam. Bij de ondernemers zijn er geen noemenswaardige verschillen tussen de Nieuwendijk en de Wallen.

Per delict

Uiteraard is ook gevraagd waar men precies het slachtoffer van is geworden. Bij elk van de drie groepen ondervraagden is verbale agressie of een 'grote bek' één van de meest voorkomende incidenten. Bijna de helft van de bewoners zegt hiervan het slachtoffer te zijn geworden en bijna één op de tien ondernemers. De bezoekers worden duidelijk minder geconfronteerd met dit soort verbale agressie. Een incident dat hier veel mee te maken heeft, dreigende sfeer van groepjes jongeren, is ook iets waar vooral veel bewoners mee worden geconfronteerd. Eén op de drie bewoners is er het 'slachtoffer' van geworden. Verder vallen de grote aantallen diefstallen van fietsen, brommers of scooters op. Maar liefst één op de zes bewoners geeft aan dat ooit hun fiets, brommer of scooter is gestolen. Ook lichamelijk geweld komt, als we de door bewoners gegeven antwoorden moeten geloven, zorgwekkend vaak voor: 9 procent van de bewoners op de Nieuwendijk en 16 procent op de Wallen is hier slachtoffer van geworden.

Tabel 3.7 Slachtoffer van criminaliteit of overlast (enquêtes) –
% slachtoffers per locatie per delict

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners		
- verbale agressie ('grote bek')	33%	44%
- dreigende sfeer / groepen jongeren	28%	35%
- diefstal fiets, brommer of scooter	16%	17%
- lichamenlijk geweld ('duwen en trekken')	9%	16%
- inbraak in woning	11%	13%
- zakkenrollerij	12%	8%
- straatroof	10%	6%
- diefstal uit auto	5%	5%
- iets anders	9%	18%
bezoekers		
- zakkenrollerij	12%	4%
- verbale agressie ('grote bek')	4%	5%
- dreigende sfeer / groepen jongeren	4%	5%
- straatroof	3%	1%
- lichamenlijk geweld ('duwen en trekken')	2%	1%
- diefstal fiets, brommer of scooter	2%	1%
- diefstal uit auto	1%	-
- iets anders	1%	-
ondernemers		
- verbale agressie ('grote bek')	16%	14%
- straatroof	16%	7%
- dreigende sfeer / groepen jongeren	12%	7%
- zakkenrollerij	8%	4%
- lichamenlijk geweld ('duwen en trekken')	4%	4%
- diefstal fiets, brommer of scooter	4%	4%
- diefstal uit auto	-	4%
- iets anders	12%	11%

Opmerking: dit zijn slachtoffercijfers uit enquêtes. Politiecijfers geven vaak een lager niveau van criminaliteit te zien. In het eindrapport worden beide bronnen met elkaar vergeleken.

Bezoekers worden, als ze ergens het slachtoffer van worden, vooral geconfronteerd met zakkenrollers. Dit delict komt op de Nieuwendijk (12%) vaker voor dan op de Wallen (4%). De ondernemers onderscheiden zich van de bewoners en bezoekers door het grote aantal straatroven waar ze naar eigen zeggen slachtoffer van werden. Maar liefst 16 procent van de ondernemers op de Nieuwendijk geeft aan hier het slachtoffer van te zijn geworden.

Het is de vraag in hoeverre de invoering van cameratoezicht invloed zal hebben op al deze delicten en vormen van overlast. Op de drie andere locaties bleek cameratoezicht een aanzienlijk positief effect te hebben op met name de 'overlast' gerelateerde incidenten.

3.6 Opvattingen over cameratoezicht

Hierboven is aandacht besteed aan gevoelens van onveiligheid en slachtofferchap van criminaliteit of overlast. Naast aandacht voor deze primaire doelstellingen van cameratoezicht, is het interessant om ook *opvattingen* over cameratoezicht in kaart te brengen. Hoeveel mensen zijn er bijvoorbeeld op de hoogte van het feit dat er cameratoezicht komt, hoeveel mensen staan er positief tegenover en welke effecten verwacht men ervan?

Bekendheid cameratoezicht

Om een preventief effect te kunnen hebben of te kunnen zorgen voor een groter gevoel van veiligheid moet men weten dat er camera's hangen. Er zijn in het gebied inmiddels camera's en een groot aantal (70) informatieborden opgehangen. Ten tijde van de nulmeting hingen die er nog niet. Gevraagd is hoeveel mensen weten dat er camera's komen.

Tabel 3.8 Bekendheid cameratoezicht – % dat weet dat er camera's komen

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	62%	74%
bezoekers	30%	40%
ondernemers	64%	60%

Hoewel de camera's er nog niet hingen ten tijde van de enquêtes, zijn ondernemers en bewoners al in meerderheid op de hoogte van het feit dat er cameratoezicht komt. Vooral de bewoners van de Wallen zijn goed bekend met het project: driekwart zegt te weten dat er camera's komen. Onder de bewoners van de Nieuwendijk en de ondernemers op beide locaties weet ongeveer tweederde dat er cameratoezicht komt. Bezoekers zijn, vanzelfsprekend, minder goed op de hoogte van het aanstaande project.

Nu al kan gesteld worden dat een aanzienlijk deel van de ondervraagden weet dat er cameratoezicht komt. Voor een maximaal effect van cameratoezicht zou eigenlijk iedereen op de hoogte moeten zijn. Dat is ongetwijfeld onhaalbaar, maar vooral onder de bezoekers zou de bekendheid wel hoger moeten worden dan zij nu is. De effectmeting zal laten zien of de bekendheid verandert als de camera's en borden er daadwerkelijk hangen.

Positief over cameratoezicht

De ondernemers zijn zeer positief over cameratoezicht: meer dan driekwart is (zeer) positief. Ook de bewoners van de Nieuwendijk zijn in ruime meerderheid vóór cameratoezicht. De rest van de ondervraagden staat er ambivalent tegenover. Net iets meer dan de helft van de bezoekers vindt het een goed idee en eenzelfde percentage vinden we onder de bewoners van de Wallen.

Tabel 3.9 Opinie over cameratoezicht – percentage dat (zeer) positief is over cameratoezicht⁶

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	72%	56%
bezoekers	59%	54%
ondernemers	84%	81%

In de tabel staat het percentage mensen dat positief is over cameratoezicht, maar dat betekent niet dat de rest negatief is. Men kon ook neutraal antwoorden en die optie is door veel bezoekers gekozen: ongeveer een kwart. Het is dus niet zozeer dat men tegen cameratoezicht is, een grote groep weet het (nog) niet. Wellicht dat de omvang van deze 'neutrale' groep slinkt als cameratoezicht daadwerkelijk wordt ingevoerd.

Noot 6 De percentages in de tabel geven weer hoeveel mensen positief zijn. De rest is echter niet per definitie negatief over cameratoezicht; men kon ook aangeven neutraal te zijn of geen mening geven.

Cameratoezicht vermindert criminaliteit

Het is de vraag in hoeverre men verwacht dat cameratoezicht leidt tot minder delicten. In totaal is ongeveer de helft van de ondervraagden deze mening toegedaan. De ondernemers zijn het meest optimistisch: driekwart denkt dat cameratoezicht leidt tot minder delicten. Bewoners zijn verdeeld en ongeveer de helft verwacht een afname van criminaliteit. Bezoekers zijn het minst positief: ruim een derde denkt dat er minder delicten zullen worden gepleegd.

Tabel 3.10 Verwachtingen van cameratoezicht – cameratoezicht leidt tot minder delicten (% (helemaal) eens)

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	57%	46%
bezoekers	36%	43%
ondernemers	77%	74%

Op de drie andere Amsterdamse locaties met cameratoezicht waren de verwachtingen tot op grote hoogte vergelijkbaar met die in de binnenstad. De ondernemers waren daar iets minder optimistisch en de bezoekers waren iets positiever dan in de binnenstad. Ook hier geldt echter dat vooral de verschillen tussen deze nulmeting en de effectmeting interessant zullen zijn.

Aantasting van privacy

Toen cameratoezicht in de openbare ruimte halverwege de jaren negentig werd geïntroduceerd, werd er stevig gediscussieerd over mogelijke aantasting van de privacy. De laatste jaren is die discussie naar de achtergrond verdwenen. Er zijn nog altijd organisaties, groeperingen en individuen die zich sterk maken voor de afschaffing van cameratoezicht, maar deze spelen in het publieke debat een bescheiden rol. De meest voorkomende houding lijkt nu te zijn dat mensen die niets te verbergen hebben, ook niets te vrezen hebben. De roep om meer veiligheid lijkt het te hebben gewonnen van de vrees voor *Big Brother*.

Tabel 3.11 Cameratoezicht is aantasting van privacy - % (helemaal) eens

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	27%	39%
bezoekers	46%	42%
ondernemers	21%	29%

Duidelijk minder dan de helft van de ondervraagden vindt cameratoezicht een aantasting van de privacy. Het meest negatief zijn de bezoekers van de Amsterdamse binnenstad: bijna de helft beschouwt cameratoezicht als een aantasting van de privacy. De bewoners en vooral de ondernemers zijn die mening veel minder vaak toegedaan: zij denken in ruime meerderheid dat het wel mee zal vallen.

Live uitkijken van beelden

Uit de eerdere evaluatie van cameratoezicht bleek dat de meeste mensen het idee hebben dat de camera's 24 uur per dag *live* worden uitgekeken door toezichthouders en dat de beelden continu worden opgenomen. Dat was bij geen van de drie projecten werkelijk het geval en ook in de Binnenstad zullen de beelden alleen op bepaalde uren van de dag worden bekeken. In de enquêtes voor de binnenstad is de vraag gesteld of men het wenselijk vindt dat de camera's 24 uur per dag *live* worden bekeken.

Tabel 3.12 Beelden moeten 24 uur worden bekeken - % (helemaal) eens

	Nieuwendijk	Wallen
bewoners	70%	68%
bezoekers	54%	55%
ondernemers	84%	86%

Een zeer ruime meerderheid van de ondernemers en bewoners vindt het wenselijk dat de beelden 24 uur per dag live worden bekeken. Onder de bezoekers is 'slechts' de helft deze mening toegedaan. Het is financieel geen haalbare kaart de beelden continu te laten bekijken, maar het is goed te weten dat de meeste bewoners en ondernemers dit wel verwachten. In eventuele communicatie over cameratoezicht zou hier dan ook aandacht aan kunnen worden geschonken.

3.7 Ondernemers

De ondernemers hebben nog een aantal extra stellingen voorgelegd gekregen over cameratoezicht en het effect daarvan op hun zaak.

Tabel 3.13 Extra vragen aan ondernemers - % (helemaal) eens met de stelling

	Nieuwendijk	Wallen
negatief voor de zaak	8%	0%
door cameratoezicht minder overlast in winkel	52%	43%
door cameratoezicht klanten veiliger gevoel in zaak	88%	75%
door cameratoezicht personeel veiliger gevoel	80%	68%

Bijna niemand van de ondervraagde ondernemers denkt dat cameratoezicht negatief of stigmatiserend zou kunnen werken voor de zaak. Op beide locaties verwacht ongeveer de helft dat cameratoezicht tot minder overlast in de zaak zal leiden. Het gevoel van veiligheid zal echter wel verbeteren, zo verwachten de ondernemers. De klanten zullen zich veiliger voelen, aldus ruim driekwart van de ondervraagden. Ook het eigen personeel zal zich veiliger gaan voelen, maar deze mening is iets minder uitgesproken.

3.8 Afsluitend

De tabellen en tekst in dit hoofdstuk schetsen de uitgangssituatie in de cameragebieden. De uitkomsten roepen op hun beurt echter onmiddellijk allerlei interessante vervolgvragen op. Hoe kan het bijvoorbeeld dat zoveel mensen voorstander zijn van cameratoezicht zonder dat ze verwachten dat het tot een afname van delicten zal leiden of een groter veiligheidsgevoel? Ook vallen de positieve verwachtingen op bepaalde punten op: het is de vraag in hoeverre dergelijke opvattingen veranderen na een jaar cameratoezicht. In het eindrapport zal op deze vragen worden teruggekomen.

4 Verplaatsing

In de discussie over cameratoezicht speelt mogelijke verplaatsing een belangrijke rol. Immers, hoe je het ook wendt of keert: een camera is een tamelijk passief middel op een vaste plek. Het is relatief eenvoudig voor daders om zich te verbergen: zelfs binnen de cameragebieden zijn allerlei steegjes, hoekjes en straatjes die onbereikbaar blijven voor het oog van de camera. Maar zij kunnen natuurlijk ook naar een gebied buiten de camerolocaties opschuiven. In dit hoofdstuk wordt op twee manieren aandacht besteed aan verplaatsing. Allereerst worden de uitkomsten van ander (buitenlands) onderzoek naar verplaatsing als gevolg van cameratoezicht behandeld. Daarna worden de uitkomsten van de nulmeting in de binnenstad alvast gepresenteerd.

Selectie aannemelijk verplaatsingsgebied

Zoals gezegd is in overleg met het stadsdeel en de politie een zogenaamd 'aannemelijk verplaatsingsgebied' uitgekozen ten zuiden van de Damstraat. Het wordt voor mogelijk gehouden dat criminaliteit en overlast zich, vanuit het noordelijk deel van de Wallen waar de meeste camera's hangen, verplaatsen naar de Snoekjesgracht, de Jodenbreesraat, het 'Pentagon', het Zuiderkerkhof, de Zanddwarstraat, de Prinsenhofsteeg en de Pieter Jacobsstraat. Op basis van deze eerste meting kan natuurlijk nog geen uitspraak worden gedaan over de mate waarin verplaatsing echt is opgetreden; dat kan pas na een jaar als de effectmeting is gehouden. Maar de cijfers bieden wel de gelegenheid de uitgangssituatie in de gebieden te vergelijken.

4.1 Verplaatsing door cameratoezicht – ander onderzoek

Verplaatsing van criminaliteit en overlast als gevolg van cameratoezicht heeft in ander onderzoek opvallend weinig aandacht gekregen. Opvallend, omdat tegenstanders van cameratoezicht dit vaak als het belangrijkste bezwaar aanvoeren. Onderzoek dat wel is gedaan laat echter in overgrote meerderheid zien dat het met de verplaatsing wel meevalt. Als het al voorkomt, geldt het slechts voor een gedeelte van de delicten. Verplaatsing vindt eigenlijk nooit voor de volle honderd procent plaats. Tot slot blijkt uit een niet onaanzienlijk aantal onderzoeken dat cameratoezicht niet alleen geen verplaatsing heeft veroorzaakt, maar zelfs een positieve uitstraling heeft gehad. De positieve effecten deden zich voor in een gebied dat groter was dan louter het gebied dat door de camera's werd bestreken.

Hieronder worden de resultaten van het zeldzame binnen- en buitenlands onderzoek naar verplaatsing door cameratoezicht op een rij gezet:

- In Airdrie (Schotland) leken de uitkomsten te wijzen op positieve uitstraling in het cameragebied en daarbuiten.
- In Amsterdam bleek dat verplaatsing zich op sommige terreinen helemaal niet en op andere (autocriminaliteit en mishandeling) hooguit gedeeltelijk heeft voorgedaan. Bij overlast van groepen jongeren, verbale agressie, fietsendiefstal en 'overige delicten' was sprake van een positieve ontwikkeling in het cameragebied en in de straten eromheen.
- In Birmingham (Engeland), bleek cameratoezicht niet te leiden tot geografische verplaatsing, maar wel tot functionele verplaatsing: beroven en zakkenrollen nam af, maar autocriminaliteit nam toe.

- In Burnley (Engeland) had cameratoezicht een positieve uitstraling voor wat betreft geweldsdelicten en autocriminaliteit. Inbraken leken zich wel te hebben verplaatst.
- In Cambridge (Engeland), waar 30 camera's werden geïnstalleerd in het centrum, nam de criminaliteit af, maar minder dan in het omliggende gebied. Een negatief effect van cameratoezicht, aldus de onderzoekers.
- In Cincinnati (Verenigde Staten) werd geen verplaatsing waargenomen in één van de twee projecten die werden bestudeerd, wel in de andere. In dat laatste project bleek er een verandering in de soort delicten die werden gepleegd.
- In Doncaster (Engeland) was geen verplaatsing waargenomen. Volgens de onderzoekers was de toename in het controlegebied toe te schrijven aan trends die al eerder waren ingezet.
- In Ilford (Engeland) bleken straatroven en inbraken te zijn verplaatst van het centrum, waar de camera's hingen, naar de omliggende buurten.
- In het centrum van Kopenhagen (Denemarken) nam het aantal straatroven af dat werd gepleegd door daders die niet van het geld afhankelijk waren. Onder daders die wel afhankelijk waren van de inkomsten, nam het echter toe.
- In Newcastle (Engeland) is geografische, noch functionele verplaatsing waargenomen. Hier was zelfs sprake van een positieve uitstraling buiten het cameragebied, met name op het gebied van vandalisme en inbraken.

Al deze resultaten overziend, kunnen we concluderen dat nergens volledige verplaatsing is waargenomen. Gedeeltelijke verplaatsing is in krap de helft van de projecten geconstateerd. In de andere helft van de projecten was echter sprake van positieve uitstraling tot buiten het cameragebied. Al met al stemmen de resultaten van onderzoek dat rekening houdt met verplaatsing positief: het nettoresultaat is altijd positief.

4.2 Gevoelens van onveiligheid

Om te kunnen bepalen of cameratoezicht in de binnenstad tot verplaatsing van criminaliteit en overlast heeft geleid, moeten we wachten op de effectmeting na een jaar. In dit rapport kunnen de uitkomsten van de nulmeting worden gepresenteerd. Die geven nog geen antwoord op de vraag of er verplaatsing was, maar een vergelijking van de uitgangssituatie in de verschillende gebieden is ook al interessant.

Gevoel van onveiligheid

Niet alleen feitelijke criminaliteit en overlast kunnen zich verplaatsen, ook gevoelens van onveiligheid zouden zich kunnen verplaatsen als gevolg van cameratoezicht. Hieronder wordt in drie opeenvolgende tabellen weergegeven hoe het staat met onveiligheidsgevoelens op de Wallen en in het aanneembare verplaatsingsgebied.

Tabel 4.1 Gevoel van onveiligheid in het algemeen – 'Voelt u zich wel eens onveilig op straat?' (% dat zich wel eens onveilig voelt)

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	77%	77%
bezoekers	33%	32%

Tabel 4.2 Gevoel van onveiligheid in cameragebied – 'Voelt u zich wel eens onveilig in dit gebied?' (% dat zich wel eens onveilig voelt)

	Wallen	Verplaatsingsgebied ⁷
bewoners	74%	74%
bezoekers	27%	18%

Tabel 4.3 Gevoel van onveiligheid in cameragebied ondernemers – 'Voelt u zich wel eens onveilig in de winkel/op straat in dit gebied?' (% dat zich wel eens onveilig voelt)

	Wallen	Verplaatsingsgebied
in de winkel	39%	58%
op straat in dit gebied	68%	42%

In antwoord op de vraag "Voelt u zich wel eens onveilig?" zien we bij de nulmeting geen enkel verschil tussen de ondervraagden op de Wallen en in het aangrenzende verplaatsingsgebied. Wel voelen de bewoners zich een stuk onveiliger dan de bezoekers, maar die uitkomst is ook in het voorgaande hoofdstuk behandeld.

Richten we de vraag specifiek op de eigen woonbuurt, dan zien we eigenlijk ook geen noemenswaardige verschillen. De bezoekers van het verplaatsingsgebied voelen zich aldaar iets veiliger dan op de Wallen, maar echt groot is het verschil niet (18% versus 27%).

Kijken we naar de ondernemers in de twee gebieden, dan valt een interessant verschil op. In de winkel voelen de ondernemers van het verplaatsingsgebied zich relatief onveilig. Op straat zijn het echter de ondernemers op de Wallen die zich het meest onveilig voelen. Hoewel de aantallen ondervraagden te klein zijn om hier harde conclusies aan te verbinden, is het interessant genoeg hier in de effectmeting op terug te komen.

4.3 Feitelijk slachtofferschap

Na de gevoelens van onveiligheid richten we de aandacht nu weer op de feitelijke hoeveelheid criminaliteit en overlast. In het totaal zijn er op de Wallen iets meer slachtoffers dan in het aangrenzende verplaatsingsgebied, maar echt groot zijn de verschillen niet. Alleen bij de bewoners is sprake van een noemenswaardig verschil. Van de bewoners van de Wallen is de helft (49%) in de afgelopen twaalf maanden het slachtoffer geworden van een delict of een vorm van overlast. Onder de bewoners van het aangrenzende verplaatsingsgebied overkwam dit 'slechts' een kwart (27%).

Tabel 4.4 Slachtoffer van criminaliteit of overlast (enquêtes) – % slachtoffers per locatie

	Wallen		Verplaatsingsgebied	
	ooit	12 mnd	ooit	12 mnd
bewoners	63%	49%	51%	27%
bezoekers	10%	7%	10%	7%
ondernemers	44%	46%	44%	39%

Noot 7 Ook in het aangrenzende verplaatsingsgebied is aan de respondenten gevraagd of men zich wel eens onveilig voelt in "dit gebied". Het percentage geeft dus aan hoe onveilig men zich voelt in de eigen woonbuurt, zijnde het verplaatsingsgebied. Dit omdat het de bedoeling is te achterhalen of de veiligheidsbeleving in die buurt verslechtert na introductie van cameratoezicht in het aangrenzende gebied.

Hieronder staan de slachtoffercijfers opgesplitst voor de verschillende delicten. Eigenlijk wijzen alle cijfers in dezelfde richting: de bewoners, bezoekers en ondernemers in het aannemelijke verplaatsingsgebied worden minder vaak slachtoffer dan bewoners, bezoekers en ondernemers op de Wallen. Er is echter één uitzondering: diefstal van fiets, brommer of scooter. Dit komt in het aannemelijke verplaatsingsgebied iets vaker voor (20%) dan op de Wallen (17%). Het verschil is niet heel groot, maar gegeven het feit dat de verhouding bij alle andere delicten andersom is, toch het noemen waard.

Tabel 4.5 Slachtoffer van criminaliteit of overlast (enquêtes) – % slachtoffers per locatie per delict

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners		
- verbale agressie ('grote bek')	44%	26%
- dreigende sfeer / groepen jongeren	35%	22%
- zakkenrollerij	8%	8%
- straatroof	6%	8%
- lichamenlijk geweld ('duwen en trekken')	16%	9%
- diefstal fiets, brommer of scooter	17%	20%
- diefstal uit auto	5%	7%
- inbraak in woning	13%	8%
- iets anders	18%	9%
bezoekers		
- verbale agressie ('grote bek')	5%	3%
- dreigende sfeer / groepen jongeren	5%	3%
- zakkenrollerij	4%	1%
- straatroof	1%	1%
- lichamenlijk geweld ('duwen en trekken')	1%	2%
- diefstal fiets, brommer of scooter	1%	2%
- diefstal uit auto	-	-
- iets anders	-	1%
ondernemers		
- verbale agressie ('grote bek')	14%	8%
- dreigende sfeer / groepen jongeren	7%	4%
- zakkenrollerij	4%	-
- straatroof	7%	4%
- lichamenlijk geweld ('duwen en trekken')	4%	-
- diefstal fiets, brommer of scooter	4%	-
- diefstal uit auto	4%	-
- iets anders	11%	8%

4.4 Opvattingen over cameratoezicht

Na de gevoelens en de feiten worden hieronder ook de opvattingen over cameratoezicht op de Wallen en in het aannemelijke verplaatsingsgebied vergeleken.

Tabel 4.6 Bekendheid cameratoezicht – % dat weet dat er camera's komen

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	74%	46%
bezoekers	40%	23%
ondernemers	60%	72%

In het vorige hoofdstuk bleek al dat de bewoners van de Wallen goed op de hoogte zijn van het feit dat er cameratoezicht komt (74%). De bekendheid is ook zeer groot onder ondernemers in het verplaatsingsgebied – zij zijn zelfs iets beter op de hoogte dan de ondernemers in het cameragebied zelf. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat de keuze voor de exacte plekken waar de camera's zullen worden opgehangen wat stof heeft doen opwaaien onder ondernemers. De meeste ondernemers wilden een camera op de hoek van hun straat. Maar het aantal camera's was niet onbeperkt en dus was het onvermijdelijk dat bepaalde plekken 'buiten beeld' zouden blijven.

Tabel 4.7 Opinie over cameratoezicht - % (zeer) positief

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	56%	52%
bezoekers	54%	48%
ondernemers	81%	69%

De ondernemers zijn in grote getale voorstander van cameratoezicht, zo bleek al in het voorgaande hoofdstuk. Ook in het verplaatsingsgebied is dit de groep die het meest positief tegenover cameratoezicht staat, maar de steun is wel iets minder groot dan op de Wallen. Misschien heeft dit wel te maken met het feit dat cameratoezicht een beetje aan deze ondernemers voorbij is gegaan en zij zich hierdoor bewust werden van een mogelijk risico van cameratoezicht: verplaatsing. De effectmeting zal laten zien in hoeverre deze vrees terecht was, of niet. Overigens blijft de ruime meerderheid van de ondernemers voorstander van het middel, dus er is zeker geen sprake van grote meningsverschillen tussen het cameragebied en het aangrenzende aannemelijke verplaatsingsgebied.

Tabel 4.8 Cameratoezicht leidt tot minder delicten - % (helemaal) eens

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	46%	44%
bezoekers	43%	39%
ondernemers	74%	46%

Tabel 4.9 Cameratoezicht is aantasting van privacy - % (helemaal) eens

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	39%	37%
bezoekers	42%	51%
ondernemers	29%	50%

Tabel 4.10 Door cameratoezicht verplaatsen problemen zich naar andere straten in de buurt - % (helemaal) eens

	Nieuwendijk	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	46%	57%	57%
bezoekers	66%	61%	56%

Tabel 4.11 Beelden moeten 24 uur worden bekeken - % (helemaal) eens

	Wallen	Verplaatsingsgebied
bewoners	68%	62%
bezoekers	55%	54%
ondernemers	86%	68%

De verwachtingen ten aanzien van cameratoezicht zijn niet zo verschillend op de Wallen en in het aannemelijke verplaatsingsgebied. Krap de helft van de ondervraagden denkt dat cameratoezicht tot een afname in het aantal delicten zal leiden. Een iets kleinere groep (zo rond de 40%) vindt cameratoezicht een aantasting van de privacy. Iets meer dan de helft (rond 55%) denkt dat cameratoezicht zal leiden tot een verplaatsing van de problemen naar andere straten in de buurt. Over de vraag of de beelden 24 uur per dag zouden moeten worden uitgekeken is men het ook redelijk eens: de meerderheid vindt dit een goed idee. Tussen de Wallen en het aannemelijke verplaatsingsgebied vinden we weer nauwelijks verschillen.

Er zijn eigenlijk maar twee punten waar de opinies in het verplaatsingsgebied afwijken van die op de Wallen. Ondernemers in het verplaatsingsgebied zijn relatief vaak van mening dat cameratoezicht een aantasting is van de privacy. Ook verwacht slechts de helft van hen dat cameratoezicht zal leiden tot minder delicten, terwijl op de Wallen driekwart van de ondernemers die mening is toegedaan. Door de kleine aantallen ondervraagden is het echter risikant hier nu al sterke conclusies aan te verbinden. De volgende meting en de diepte-interviews zijn nodig om duidelijkheid te krijgen in hoeverre hier echt sprake is van een verschil van inzicht.

Al met al luidt de conclusie echter dat er op dit moment nog geen grote verschillen bestaan tussen opvattingen over cameratoezicht in het cameragebied zelf en het aangrenzende gebied: een positieve uitgangspositie.

4.5 Opvattingen van ondernemers over cameratoezicht

Zoals in het voorgaande hoofdstuk ook stond, hebben ondernemers nog een paar extra stellingen voorgelegd gekregen over cameratoezicht. Dezelfde vier stellingen zijn voorgelegd aan de ondernemers in het aannemelijke verplaatsingsgebied.

Tabel 4.12 Extra vragen aan ondernemers - % (helemaal) eens met de stelling

	Wallen	Verplaatsingsgebied
negatief voor de zaak	0%	12%
door cameratoezicht minder overlast in winkel	43%	46%
door cameratoezicht klanten veiliger gevoel in zaak	75%	58%
door cameratoezicht personeel veiliger gevoel	68%	69%

Het blijkt dat de ondernemers op de twee locaties niet veel van mening verschillen op deze punten. Bijna niemand denkt dat cameratoezicht negatief is voor het imago van de zaak. Een ruime meerderheid is van mening dat cameratoezicht het personeel een veiliger gevoel zal geven. Of klanten zich ook veiliger zullen voelen en of er ook minder overlast in de winkel zal zijn met cameratoezicht is onduidelijker: de helft denkt van wel, de andere helft van niet. Hier zien we ook een klein verschil tussen de twee locaties. Op de Wallen denken de ondernemers positiever over de bijdrage die cameratoezicht kan leveren aan een groter veiligheidsgevoel van hun klanten.

Bijlage

Bijlage 1 Literatuur

College bescherming persoonsgegevens, *Cameratoezicht in de openbare ruimte, Rapport 1*, Den Haag: College bescherming persoonsgegevens (2003).

S. Flight en Y. van Heerwaarden, *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam-nulmeting*, DSP-groep: Amsterdam (2001).

S. Flight en Y. van Heerwaarden, *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam-effectmeting August Allebéplein, Belgiëplein en Kraaiennest*, DSP-groep: Amsterdam (2003).

S. Flight, P. van Soomeren en Y. van Heerwaarden, 'Does CCTV displace crime? An evaluation of the evidence and a case study from Amsterdam'. In: M. Gill, *CCTV*, Leicester: Perpetuity Press (2003).

Gemeente Amsterdam, *Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld*, Afdeling Openbare Orde en Veiligheid, Bestuursdienst Amsterdam (1999).

Gemeente Amsterdam, *Inzoomen op veiligheid, cameratoezicht in Amsterdam*, (2000).

Gemeente Amsterdam, *Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld – Stand van zaken Stadsdelen*, Afdeling Openbare Orde en Veiligheid, Bestuursdienst Amsterdam (2001).

Gemeente Ede, *Evaluatie cameratoezicht - De eerste indruk*, Afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Statistiek, M. Korterik (1999).

Gemeente Ede, *Ogen in de nacht - Eindevaluatie cameratoezicht*, Afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Statistiek, M. Korterik (2000).

R.B.P. Hesseling, *Stoppen of verplaatsen? Een literatuuronderzoek over gelegenheidsbeperkende preventie en verplaatsing van criminaliteit*, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, publicatie nr. 137 (1994).

R.B.P. Hesseling en U. Aron, *Autokraak verminderd of verplaatst? De effecten van een Rotterdams project tegen diefstal uit auto*, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie (1995).

Intraval, *Evaluatie cameratoezicht Groningen - tussenrapportage*, Groningen: Intraval (2001).

Jansen en Janssen, *ZOOM, dossier cameratoezicht*, Amsterdam (2000).

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/ Ministerie van Justitie, *Politiemonitor Bevolking 2003 Tabellenboek*, Den Haag/Hilversum (2003).

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/ Ministerie van Justitie, *Handreiking Cameratoezicht; aandachtspunten bij het overwegen en realiseren van cameratoezicht in de openbare ruimte*, Den Haag (2000).

O. Nauta, H. Tulner en P. van Soomeren, *Bijlmermonitor 2000*, DSP-groep: Amsterdam (2001).

A. van Pel, *Met het oog op morgen, scenario's voor een integraal toezicht-model*, DSP-groep: Amsterdam (2001).

Senter, *Focus op veiligheid, Lessen en ervaringen van negen Nederlandse gemeenten*, Technologie & Samenleving, uitgevoerd door DSP-groep/ES&E (2000).

H. Tulner, *Leefbaarheidsmonitor 1999 Amsterdam*, DSP-groep: Amsterdam (2000).